

Ön Cebeci Mahallesi, Nâm-ı Diğer Kurtuluş Semtî

Halûk İmga

Erzurum Çeşmesi-Tren yolu geçidi (bugünkü Kurtuluş demiryolu köprüsü) (1914)

Kurtuluş, Cumhuriyet sonrası dönem Ankara'sının en karakteristik semtlerindedir. Semtî, Ankara kent kimliğinin oluşumuna temel katkısı, şüphesiz, barındırdığı köklü eğitim kurumları ve kamu yapılarından ileri gelir. Buna ilaveten, burayı cazip kılan diğer bir husus, kent içi ana ulaşım akslarının kesiştiği noktada yer alıyor olmasından kaynaklanır. Bunlardan Hamamönü-Cebeci yol bağlantısı, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinden beri mevcuttu. Havuzbaşı (Kızılay Meydanı)-Cebeci yolunun yapımına ise, 1927 yılında başlandı. Bu çalışma, günümüzdeki Ziya Gökalp Bulvarı'nın nüvesini oluşturdu. Yolun yarattığı ulaşılabilirlik sayesinde, daha sonraki yıllarda caddenin güneyinde, sırtlara doğru

ik Davetli bir yazıdır.

yayılan bir yerleşim alanı oluştu. Söz konusu alan, o zamanlar, Cebeci nahiyesi mülkî sınırları içinde yer alıyor ve resmî söylemde “Ön Cebeci Mahallesi” olarak isimlendiriliyordu. ‘50’lerden sonra, bugünkü isminin kullanımı yaygınlaştı.

Kurtuluş semti, adını Kurtuluş Savaşımızdan alır. Yenişehir, Cebeci ve Ulus’a yakınlığı, daha ziyade, orta gelir grubuna giren kamu görevlisi ve esnaf ailelerinden oluşan bir sakin profili yaratmıştır. Semt sakinlerinin ekonomik ve sosyal durumu, huzur ve asayiş açısından güvenilir bir ortam doğurmuştur.

Semtın omurgasını, “Kıbrıs Caddesi” oluşturur. Daha önceleri, adı “Misafir Sokak” olan bu caddenin isim değişikliği, 1964 yılında Kıbrıs’ta meydana gelen çatışmalar sonrasında gerçekleşti.

Celâl Bayar meydanından, Kıbrıs Caddesi’ne girişte, sağ tarafta, bugün “Tevfik İleri İlköğretim Okulu” ismini taşımakta olup, 1946 yılında öğretime başlayan “Kurtuluş İlkokulu” yer alırdı. İlkokulun, Yenişehir istikametinde komşusu olan ve Ziya Gökalp Caddesi üzerinde yer alan geniş arsa, semt gençlerinin futbol sahasıydı. Bu arsa üzerinde, günümüzde Özelleştirme İdaresi Başkanlığı bulunmaktadır.

Yine Kıbrıs Caddesi’ne dönecek olursak; Caddenin sol tarafında, ana binası 1934 yılında yapılmış olan “Kurtuluş Lisesi” yer almaktadır. Kurtuluş Lisesi, önce “Birinci Ortaokul” sonra “Kurtuluş Ortaokulu” olarak faaliyete geçmiş, 1954 yılında da Liseye dönüşmüştür. Ortaokulla lise, 1970 yılında ayrılmıştır.

Kurtuluş semtinin, karakteristik başka mekânları da mevcuttu. Bunlardan, Kıbrıs Caddesi üzerindeki 3 no.’lu binada faaliyet gösteren Niğde Öğrenci Yurdu ile Aydoğmuş Sokak’ta yer alan Konya Öğrenci Yurdu, bir dönemin siyaseten hareketli ortamına sahne olmuşlardır.

Niğde Öğrenci Yurdu’nun karşısında, bugün üzerinde Kredi ve Yurtlar Kurumu’na ait bir binanın olduğu arsa, kömür deposuydu. Kıbrıs Caddesi ile Cevher Sokağın kesiştiği köşedeki apartmanın zemin katında, 12/D no.’da “İnci Pastahanesi” yer alırdı. İnci, ürünlerinde kaliteye özen gösteren bir pastaneydi. Onun, yaklaşık 100 m. ilerisinde, Kıbrıs Caddesiyle Samur Sokağın kesişme noktasında, sol başta bir kalaycı kulübü vardı. Kalaycının mazide kalmasına karşın, yeri hâlen “Kalaycı Durağı” olarak anılır. Semt sakinlerinin ayakkabılarının tamir, pençe ve

demir işleri ise, Samur Sokak'ta ayakkabı tamirciliği yapan Bekir Cindoruk ustanın elinden geçirdi.

Bir kez daha Kıbrıs Caddesi'ne dönecek olursak; Semtin taksi durakları, Dedeefendi Sokağının, Kıbrıs Caddesi ve İmrahor Caddesi çıkışlarında yer alırdı. Dedeefendi'nin biraz üzerindeki "Madenoğlu Durağı" ise, adını o civarda ev ve işyeri bulunan Maden soyadlı bir vatandaşıımızdan almaktadır. Trafiğin seyrek olduğu '60'lı yıllarda, semtin çocukları kış aylarında caddeyi, Dedeefendi Sokağı hizasından, Kurtuluş Lisesi bahçe kapısına kadar uzanan bir kızak pisti olarak değerlendirirdi. Aynı güzergâh, çocuklar tarafından, rulmanları, Hacettepe'deki hurdacılardan temin edilerek yapılan tornetleri, yaz aylarında sürmek için kullanılırdı.

Semtin en lezzetli ekmekleri, Kurtuluş Lisesi arkasındaki Uğurlu Sokak 12 no.'da faaliyet gösteren "Kurtuluş Ekmek Fabrikası ve Fırını" tarafından üretilirdi. Bu fırın, 1940'larda da mevcut olan, köklü bir işletmedir. Yine Uğurlu Sokak ile Ozanlar Sokağın kesiştiği köşede 16 no.'da yer alan "Kurtuluş Pazarı Bakkaliyesi" de ürün kalitesi ve zenginliği ile dikkati çeken bir şarküteri idi. Ozanlar Sokak'taki kiraathaneler, '60'lı yıllarda okulu astığımız günlerde, langırt oynamaya gittiğimiz mekânlardı.

Kurtuluş'un eski ve muteber kasaplarından birisi de Boncuk Sokak 12 no.'da faaliyet gösteren "Uyanık Kasabı" Ali Uyanık'tı. Aynı sokağın biraz daha aşağısında, bugün "Polis Merkezi"nin bulunduğu çok katlı binanın yerinde, tek katlı bir binada "Cebeci Polis Karakolu" hizmet verirdi. Polis Karakolu'nun hemen yanında, Boncuk Sokak'la Servi Sokağın kesiştiği köşede, semtin tek camii olan Kurtuluş Abdülhadi Camii, '50'li yıllardan beri ibadete açıktır.

Servi Sokak'ta, Kurtuluş'un önemli sosyal mekânlarından birisi olan "Konak Sineması" faaliyet gösterirdi. Bu sinema, '60'lı yılların ilk yarısında açılmış olup, gerçek anlamda bir mahalle sinemasıydı. Genellikle Yeşilçam filmleri oynatan sinemanın müşterileri, ağırlıklı olarak semtin hanımlarıydı. Çarşamba ve Cumartesi günleri, indirimli matinelere olurdu. Aileler çoğu kez çocuklarını, bebeklerini de getirirdi. Bazen, ağlayan bebek susmazsa, salonun derinliklerinden bir bağırta duyulurdu: "Emzir hanım, emzir!"

Bir dönemin ünlü komedi sanatçısı Muammer Karaca'nın tiyatro topluluğu da, Ankara turnelerindeki oyunlarını, Konak Sineması'nda sahnelerdi. Onun en bilinen oyunu "Cibali Karakolu"nu ve diğer gösterilerini orada izleme imkânı bulmuştuk. Büyük bir sanatçıydı, Allah rahmet eylesin.

Sonraki dönemlerde gelişen ekonomik şartlar karşısında, Konak Sineması da daha fazla direnemedi, faaliyetini sona erdirdi. Yerine çiçek pazarı açıldı.

Konak Sineması'nın yanındaki apartmanın altında, pek çoğumuzun objektifi karşısında poz verdiği, Semtin önde gelen fotoğraf stüdyolarından "Foto Necati" yer alırdı. Sinema'nın karşısındaki imar adasında, Ankara'nın '60'lı yıllardaki ender toplu konut projelerinden olan OYAK evleri ve Emlâk Kredi Bankası kredisiyle yapılan çok katlı konutlar, bugün de varlıklarını sürdürüyor.

Kurtuluş'un bir diğer sineması da, Cemal Gürsel Caddesi ile Erdem Sokağın kesiştiği köşe başındaki "Site Sineması"ydı. '70'li yıllarda popüler olan karateli, "vurdulu kırdılı" Uzakdoğu filmleri oynatan bir sinemaydı, kapandı. Binası şimdilerde, çeşitli işyerlerinin yer aldığı bir kompleks olarak, yeni işlevini devam ettiriyor.

Kocatepe sırtlarından Kale'ye doğru bir bakış
(Ortadaki boş alan bugünkü Kurtuluş Parkı'nın bulunduğu arazi)

Semtın yaşamında önem taşıyan bazı mekânlardan söz ederken, Kurtuluş Parkı'na değinmemek, mümkün değildir. Park'ın yeri, Osmanlı döneminde kısmen halî arazidir. Arazinin, Cumhuriyet ilk dönemlerindeki malikleri, Sadiye Arısoy ve eski valilerden Ekrem Engür'dür. Ankara Muhasebe-i Hususiyesi, 1931 yılında adı geçen şahısların arazilerini, mülkiyeti İl Özel İdaresi'ne, tahsisi Ziraat Müdürlüğü'ne ait bir fidanlık tesis etmek üzere, metrekaresi yirmi beş kuruştan kamulaştırır. Söz konusu fidanlığın alanı, günümüzdeki Kurtuluş Parkı'nı kapsadığı gibi, o günkü Kâzım Özalp, bugünkü Ziya Gökalp Caddesi ile güneyinde yer alan Servi Sokak arasındaki araziye de kapsıyordu.

Kurtuluş Parkı (1978)

Fidanlığın, Ankara Koleji ile arasından, İncesu Deresi geçirdi. Dere, kolej kavşağından Sıhhiye yönüne akarken, 20-25 m.'lik bir bölümde 2-3 m.'lik bir derinliğe ulaşırdı. Bu bölüm, başta Hacettepe olmak üzere çevredeki semtlerin çocukları için, yaz aylarında adeta bir yüzme havuzu işlevi görürdü. Yenişehir pazarı da Çarşamba ve Cumartesi günleri, İncesu Deresi yanında kurulurdu. Fidanlığın, Ankara Koleji'ne komşu bölümündeki sık ıhlamur ağaçlarının yoğun kokusu, insanların başını döndürürdü.

'50'li yılların ikinci yarısında, Ankara valileri Kemal Aygün ve Dilaver Argun, aslî görevleriyle birlikte, belediye başkanlığını da yürüttüler. Adı

geçen valiler döneminde, Ankara Belediyesi'nin de fidanlığa katkıları oldu. Fidanlığın, 110.000 m²'lik bir parka dönüşmesi, 1961-63 yılları arasında gerçekleşti. Kurtuluş Parkı 1963 yılında kent halkının yararlanmasına açıldı. Park'ta '60'ların ikinci yarısında, ABD'nin, atomdan yararlanma yöntemlerini tanıttığı ve içinde minyatür bir reaktör modelinin de yer aldığı devasa bir şişme çadırın, "Atom Çadırı" adıyla, aylarca ziyarete açık kaldığını, yaşı müsait olan Ankaralılar hatırlamaktadır.

Kurtuluş Parkı, bizler için okuldan kaçamak yaptığımız, gençlik heyecanlarını yaşadığımız, '70'li, '80'li yıllarda, çocuklarımıza nefes aldığımız unutulmaz bir yaşam alanı olmuştur.

Semtte, sabit ticari işletmelerin yanı sıra, seyyar satıcılar da faaliyet gösterirdi. Dazlak kafası, pala bıyıkları, aba kumaştan poturu, rengârenk macunlarla dolu, konik kapaklı tablası ve kendine has hareketleriyle Arnavut macuncu; önceleri omuz askısına astığı, daha sonraları el arabasına yüklediği yoğurt tavalarıyla yoğurtçu Hacı Ali Irmak; Kavacık, İnci memba sularının, mutfaklardaki küplere vızır vızır damacana suyu taşıyan kamyon sürücülere; biktırircasına çaldıkları tanıtım cıngıllarıyla tüp gaz kamyonetleri; başındaki tablayı simitle tepeleme dolduran simitçiler; bileyciler, kalaycılar, naylon leğen ve mandalcılar, ayı oynatıcıları ve bunların çoğunun arkasından koşuşan mahalle çocukları, sokakların vazgeçilmez renkleri idi.

Kurtuluş, '50'li, '60'lı, '70'li yıllarda 2-3 katlı, bahçeli evleriyle, aynı sokakta oturan herkesin, en azından simaen birbirini tanıdığı bir semt iken, '80'li yılların başından itibaren, yoğun bir yapılaşmaya maruz kaldı. Sonraki yıllarda, sakinlerinin bir kısmı, yeni oluşan semtlerdeki güvenli sitelere taşındı. Yerlerini, civardaki fakülte ve yüksekokullarda öğrenim gören öğrenciler ve yakın semtlerdeki hastanelerde çalışan sağlık personeli ağırlıklı bir sakin profili aldı. Böylece Kurtuluş da, zamanın getirdiği değişim rüzgârından nasibini almış oldu.

Halûk İmga: A.Ü. S.B.F. mezunudur. Muhtelif il ve ilçelerde kaymakam, vali yardımcısı ve vali olarak görev yaptı. Hâlen merkez valisidir.